

Никола Тесла и Српска Православна Црква [1](#)

Духовне рефлексije о везама и наслеђу

Предавао: Богдан Лубардић

„Престани да се играш с том мачком’, рече она (Теслина мати). ‘Може изазвати пожар’. Али ја сам апстрактно размишљао. Да ли је природа џиновска мачка? Ако јесте, ко милује њена леђа? То може бити само Бог, закључио сам. Можда знате да је Паскал био ванредно стармало дете које је привукло пажњу пре него што је напунило шест година. Али ето мене, имао сам само три године а већ сам философирао.” (Писмо Тесле Поли Фотић 1939) [2](#)

Ваше преосвештенство, епископе Максиме, високочасни и часни оци, истакнуте и уважене колеге, драги студенти и пријатељи, почаствован сам позивом да вам се обратим у име Српске православне цркве и Православног богословског факултета

Универзитета у Београду а поводом прославе дана Светог Саве овде у Сан Франциску. А опет, задатак који је предамном јесте давање адекватних речи о славном америчко-српском научнику Николи Тесли (1856–1943), поводом 70 година од његовог упокојења. Замољен сам да рефлектујем, макар сажето, о његовом наслеђу с обзиром на Српску православну цркву. Моје скромно мишљење јесте да се у теолошком смислу следећа размишљања могу узети за разумно и легитимно вредновање његовог положаја у саборном живом сећању Српске православне цркве.

1. Теслина дела. Следеће речи нашег Господа Исуса Христа могу се узети као руководни критеријум вредновања: „По плодовима њиховим познаћете их” (Мт 7:16). Плодови Теслиног дела јесу светлодатни, и то у дословном и у духовном смислу. С једне стране он је свет увео у ново доба цивилизације: у епоху електромагнетне енергије и истоврсне индустрије: треба ли поменути његове револуционарне проналаске какви су (асинхрони) индукциони мотор на погон наизменичне струје (АС), односно обртно магнетско поље, затим струјну свећицу, или његове системе бежичног преноса струјне енергије и информације, или његове колосалне доприносе у другим пољима каква су анализа икс-зракова (X-rays), радарска и радио комуникација или даљинско управљање, флуоресцентно-неонско осветљење као такво, не искључујући антиципације глобалног интернета или мобилне телефоније. С друге стране он је био светло собом сâмим. Али то узимам у допунском, рекао бих у духовном смислу. Наиме Тесла је био „откривење” мистерије светла и као личност.

Узет као научник он је један од најважнијих проналазача свих времена. Тако је још пре 1919. године сматрао проналазач и чувени уредник *Електричког експериментатора* Хуго Гернсбак (H. Gernsback 1884–1967).

[3](#)

Из његове личности „зрачи нешто магнетично и силно”, сведочи Владислав Савић, такође у то време. Узет као личност он је несумњиво извансеријски пример аскетског самоудржања. Био је узор човека посвећеног чистоти мисли и благости општења.

Из

његове личности зрачи нешто што је „... у исти мах чедно и несебично, увек готово да послужи...”, завршава сведочење Савић који је Теслу лично познавао.

[4](#)

На оба нивоа он нам је учинио непроцењиво добро. Дати светло другима јесте добро: бити добар према другима јесте просветљујуће. Тесла је био обоје. Отуда, Српска православна црква никад није оклевала да Теслу препозна као једног од својих синова. Направио бих још један корак. Наиме казаћу и ово: постоји посебна спона (веза коју тек треба испитати) између личности Николе Тесле и оног што можемо опажати као светлодатне енергије Духа Светог. Те енергије, силе, струје свим тварима даје Син Божији, Господ Исус Христос, и то као Логос (Смисао, Реч, Разлог) кроз којег „све постаде и без њега не постаде ништа што је постало” (Јн 1:3; Откр 4:11). Штавише, како сведочи апостол Јован, „... Логос постаде тело и настани се међу нама, и видесмо славу

[5](#)

његову, славу као Јединороднога од Оца, пун благодати и истине” (Јн 1:14). Како видимо, захваљујући светотројичном јединству Оца, Сина (Логоса) и Духа—једносушних по природи—свака од три Личности Свете Тројице у потпуности садејствује у делатности осталих понаособ. Отуда дело Христово, које врши у име воље и закона Оца, јесте енергизовано силама Духа Светог. Обраћајући се апостолима Христос као оваплоћени Бог Логос открива: „А када дође Он, Дух Истине, увешће вас у сву истину. [...]. Он ће мене прославити, јер

од мојега ће узети

*, и јавиће вам. Све што има Отац моје је, зато рекох да ће од мојега узети, и јавити вам” (Јн 16:13-15). Најзад, како сâм Господ објављује: „Ја сам светлост свету; ко иде замном неће ходити у тами, него ће имати светлост живота” (Јн 8:12). То потврђује никејско-цариградски

Символ вере

(381) Цркве Христове: „Верујем [...] у једнога Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Јединородног, од Оца рођеног пре свих векова; Светлост од Светлости (φῶς ἐκ φωτός), Бога истинитог од Бога истинитог, рођеног, не створеног, једносушног Оцу, кроз кога је све постало”.

Поента лежи у ставу да је више него вероватно да је учење Православне цркве о подлежећем (υποκειμένον) присуству смислоносног и светлоносног Логоса (Смисла, Речи, Разлога) у свеколикој творевини, повезано са Теслиним схватањем проналазаштва као врсте читавања подлежег начела, наиме: интуитивног преношења кода подлежег начела из трансцендентне (неманифестоване) у иманентну (манифестовану) стварност: у његовом случају, уз ефекте струјних осветљења. У поменутом базном учењу Православне цркве о смислострујном и светлострујном устројству свеколике творевине незаобилазни су следећи међуповезани елементи: **(а)** учење о томе да све што је створено јесте информисано устројавајућим силама, бићетворним енергијама или божанским хтењима—

ЛОГОСИМА

(λόγοι), који изражавају план и промисао Створитеља о свету и свему у свету;

(б)

учење о Сину Божијем Исусу Христу као оваплоћеном Богу—

Логосу

(θεὸς ἦν ὁ λόγος; Јн 1:1) у којем сви логоси налазе своје изворишно начело, основу јединства и узајамне хармонизације, као и динамичку сврху односно циљност постојања; Христос је како превечни Логос, тако и у времену оваплоћени Логос: врлином његовог оваплоћења створени (у међувремену пали) свет добија откривење о правом назначењу, функцији и сврси своје (превечно постављене) „логосности”;

(в)

учење о светлоносном пројављивању управо Бога Логоса и божанских логоса, и то садејственим радом Светог Духа: наиме, учење о унутрашњој повезаности логоса, светлости и духовности.

Том

учењу Тесла је у одређеној мери излаган током детињства.

[6](#)

На

уму имам пре свега близину оца, православног свештеника,

[7](#)

којем млади Никола саслужује као чтец у храмовним литургијским службама. Према томе, оно што овде износим на видело јесте веза између (а) Теслиног погледа на природу стваралачког чина (изуми),

(б)

његових експерименталних раскривања свему подлежеће енергије (светлост) и

(в)

горенаведених елемената учења Православне цркве о Логосу и логосима као подлежећем начелу свеколике стварности (имплицитни религијски контекст). Сâм Тесла је дао да се то увиди.

Како

лепо показује и Бернард Карлсон (Bernard W. Carlson),

[8](#)

говорећи пред електричким инжењерима о природи проналазачког чина, приликом примања Едисонове медаље 1917. године, Тесла објашњава: „Оног тренутка кад конструишете нараву како бисте у праксу спровели грубу замисао, неминовно се уплићете у детаље и дефекте апаратуре. Док радите на усавршавању и реконструисању, ваша сила концентрације опада и губите из вида велико *подлежеће начело*

*. Долазите до резултата, али по цену жртвовања квалитета. Мој метод се разликује. Не журим у конструкторски рад. Када добијем замисао, одмах почињем да је конструишем у свом уму. Мењам структуру, правим побољшања, експериментишем, нараву пуштам у погон у мом уму. Мени је сасвим свеједно да ли турбину покрећем у мисли, или је заправо тестирам у радионици. Нема никакве разлике, резултати су исти.

На тај

начин, видите, могу брзо да развијем и усавршим изум, а да притом ништа не додирнем.”

[9](#)

Према томе, рад Тесле на електроинжењерским проналасцима, који, како сâм каже, манифестују духовно-умне (идејне) зâлоге подлежећег начела стварности, може се сагледати као аналоган раду православног теолога (уопште: православно мислеће личности). Наиме, обојица, и научник и православни теолог, знали или не, прослављају Створитеља—Бога Логоса, кад год, слободном сарадњом кроз умеће и таленат, дају да се пројави („открије”) смислоносна конститутивна структура ствари и стварности као целине. Како показује Карлсон, опазимо, позивајући се на митрополита Калистоса Вера (Kallistos Ware *1931), својевремено предавача православно-источних студија на Универзитету у Оксфорду:

„Друга Личност Свете Тројице јесте Син Божији: [...] ‘Реч’ или Логос [...]. Он је тај који је рођен на земљи као човек, од Дјеве Марије у Витлејему. Али, као Реч или Логос Он је делатан и пре оваплоћења. Он је начело поретка и сврха што прожима све ствари,

привлачећи их Богу, тако претварајући универзум у 'космос': у хармоничну и интегрисану целину. Створитељ—Логос је свакој ствари подарио њен сопствени унутарпребивајући *логос*

, тојест унутарње начело које чини да та ствар на одликован начин буде то што она јесте, и које уједно ту ствар привлачи и управља према Богу.

Наш

задатак као занатлија (craftsmen) или произвођача (manufacturers) јесте да проникнемо у

логос

који обитава у свакој ствари, и да га учинимо манифестним; ми се трудимо не да доминирамо већ да сарађујемо.”

[10](#)

Иконички приказ Тесле који седи усред струјних муња које отпушта његов појачавајући предајник (magnifying transmitter) у лабораторији у Колорадо Спрингсу, и то са књигом отвореном у крилу, [11](#) изгледа да назначује извесно пророчко духовно догађање („... видех у десници Онога који сеђаше на престолу књигу исписану изнутра и споља, запечаћену са седам печата. И видех анђела силна где објављује громким гласом: 'Ко је достојан да отвори књигу и разломи печате њене'"; Откр 5:1-2, и даље). Дакле, то није само запањујућа демонстрација супер генија на послу. Јер, на загонетан начин, тај приказ иконизује истовремено општење са физичким и метафизичким димензијама мистерије светлости. Другим речима, тај приказ се може тумачити као истанчана иницијација у благотворна (технолошко-економска) и благодатна (духовно-културна) дејства Светлости, и, као испуњење идеала синергије (συνέρχεται): наиме, сарадње у којем се откривење Бога и откривања у науци преклапају и узајамно подстичу. Како стоји у чланку највероватније писаном 1905. године а пронађеном у Архиви Музеја Николе Тесле: „С времена на време, у ретким интервалима, Велики дух проналазаштва силази на Земљу да саопшти неку тајну која треба да унапреди човечанство. Бира најбоље припремљеног [...]. Драгоцено сазнање долази као блесак светлости” (А 52).

Улогу пророчког посредника енергија Бога, на начин осветљења њиховог потенцијала и потенцирања њихове светлосности, односно улогу откриваоца светлосних дарова похрањених у природи као откривењу Божијем парекселанс, Тесли су већ за живота приписивали савременици. Тако је 1917. приликом поменуте доделе медаље Едисона Тесли, председник Америчког удружења електричких инжењера, Бернар А. Беренд (В. А. Behrend 1875–1932), на крају казао следеће, парафразирајући стихове Александра Поупа (А. Pope 1688–1744) посвећене Исаку Њутну:

„Природу и законе природе, покрови закриваху у мрак. /
“Нек’ буде Тесла!”—рече Бог, и бљесну светлосни зрак.” [12](#)

2. Теслине речи. Али има тога још. Наиме не можемо заборавити Теслине сопствене речи по питањима вере, Бога и религије. Видећемо, то су речи постављене у очигледно хришћанском контексту:

„Видим повређеног пријатеља, то и мене рањава: мој пријатељ и ја јесмо једно. А сада видим покошеног непријатеља, грумен материје за који—од свих грумена у васељени—мени је најмање стало, па опет, то ме печали. Зар то не доказује да је свако од нас само део целине?” [1](#)

[3](#)
И следеће медитације тог изузетног човека такође су врло илустративне: „Многе године сам мислио и премишљао, препуштајући се спекулацијама и теоријама, сматрајући да је човек маса коју покреће сила, посматрајући његово необјашњиво кретање у светлу механичког, примењујући једноставна начела механике на анализу истог—док нисам дошао до ових

решена

, и притом намах освестио да су ме њима

научили

у моме раном детињству. Ове

три

речи [

Н

. храна, мир, рад] озвучују кључне ноте

хришћанске религије

. Њихово научно значење и сврха сад су мени јасни [...]: да повећамо људску

енергију

.

Кад

то схватимо, не можемо а да се не дивимо томе како је

хришћанска религија

дубоко

мудра и научна

и како је она неизмерно практична, и у каквом наглашеном контрасту она стоји с тим у вези наспрам других религија” (PI 192-193).

[14](#)

Ма колико ретко било и тешко постиживо, ипак, суштинско обележје хришћанства није само „толерисање” непријатеља него испољавање љубави према њему, без обзира на непријатељску омразу. Како је казао сâм Христос: „Љубите непријатеље своје, добро творите онима који вас мрзе” (Лк 6:27-29) и „... ако те ко удари по десном образу твом, окрени му и други” (Мт 5:39). Отуд нема сумње да су вишенаведене речи Тесле постављене парекселанс у хришћанском духу. Али овде се има додати још тога. Јер, како видимо, поменуте речи Тесле нису само јасан пример његове уверености у изначалну једнакост свих људских бића као личности—што је осећај јединства посвојен кроз духовну емпатију—него представљају и чињенично осведочење да је он веровао да сва људска бића достижу пун потенцијал живећи сагласно постулатима учења *Христа* и његових ученика. И даље још, он се осмељује да изведе научне импликације наведених принципа хришћанске религије која, додаје он, јесте посебна и различита у односу на друге.

Свакако јесте тачно да је у другим приликама он износио гледишта која нису у потпуности у складу са оним што сматрамо солидним у потпуно православном теолошком смислу. На пример његово изједначавање будистичке доктрине о једнакости људских бића са хришћанским учењем о једнакости људских бића, или, његова резерва наспрам религије *као* религије, или, његова разматрања о пролазности личности сваке људске јединке. Ипак ова гледишта дају се објаснити његовом неодступном посвећеношћу служби *свеколиком* човечанству, његовом либералном свеобухватношћу и чињеницом да је он добро разумео да Бог и религија нису исто нити су безостатно узајамно замењиви. На посебан начин Тесла је себе предао

Богу

. Јер религија може бити, а често јесте (ако се осуши у формалан ритуал без доживљаја вере) извитоперење оног што Бог заиста

јесте

. То је разлог из којег он, сходно једном извору, каже следеће:

„**Религија** је напросто идеал. Она је идеална сила која тежи да људско биће **ослободи** од материјалних уза. Не верујем да су материја и енергија узајамно замењиви ишта више него што су то тело и душа. Напросто има толико много материје у васељени и она не може бити уништена. Како ја видим живот на овој планети, нема никакве индивидуалности.

Може

засвучати апсурдно, али ја верујем да је свака личност тек талас што пролази кроз простор, непрестано се мењајући из трена у трен док путује, напослетку једног дана се растварајући.”

[15](#)

Чак и у цитираним речима, међутим, видимо да Тесла признаје како религија може бити ослобађајућа сила. Тако је без обзира да ли она јесте или није пројекција људске жеље на оно што истински *јесте*. А резерва према људској индивидуалности квалификована је, како рекосмо, посматрањем „... живота на *овој планети*”, или како би теолози казали, „... живота у условима уведеним првобитним падом”.

Конечно,

изједначавање хришћанства са будизмом јесте функција његове вере у мир и у једност свег створеног бића: вере у мир и свејединство схваћених као последице учења о фундаментално божанском потенцијалу сваког људског бића онаквог какво стоји—или, како је он чинио, клечи

[16](#)

—пред Богом, не нужно пред „религијом” узетом као оно што коначна и пала људска бића замишљају да Бог „јесте”. Чак и у том случају Тесла је изнова афирмативан:

„Вековима је ова идеја [да смо сви браћа-сестре и делови целине БЛ] обзнањивана у сазрело **мудрим учењима религије**, вероватно не само као средство за осигурање мира и хармоније међу људима већ и као **дубоко заснована истина**

Будиста

то изражава на један начин, хришћанин на други, али обоје казују исто: Сви смо ми једно” (PI 177): напослетку, и следеће речи јесу врло индикативне у најширем богословском смислу: „Аристотел је учио да у васиони постоји непокретна ‘ентелехија’

која све покреће и мисао је њен главни атрибут.

[17](#)

Исто тако ја сам уверен да је цео космос обједињен, како у материјалном тако и у духовном погледу.

Постоји

у васиони неко

језгро

од куда ми добијамо сву снагу, сва надахнућа, оно нас вечно привлачи,

[18](#)

ја осећам његову моћ и вредности које оно емитује целој васиони и тиме је одржава у складу. Ја нисам продро у тајну тог језгра, али знам да постоји, и кад хоћу да му придам какав материјални атрибут, онда мислим да је то

светлост

, а кад покушам да га схватим духовно то је

лепота

и

самилост

.

Онај

ко носи у себи ту веру осећа се снажан, рад му чини радост, јер се сам осећа једним тоном у свеопштој хармонији” (А 244).

[19](#)

3. Теслино црквено наслеђе. Аргументи које смо досад изнели довољни су нама као припадницима Српске православне цркве да усвојимо Николу Теслу као нашег *сабрата*

. То следи из универзалности духовности, учења и вере Православне цркве, нарочито из њене способности да пригрли другост икономијски (ὁικονομία). Управо то омогућује да Теслу узнесемо као једног од наше сабраће. Додуше он припада целокупном човечанству, упркос—или захваљујући—његовој јединствености без преседана. Он је био син протојереја Милутина Тесле (1819–1879), српског православног свештеника у Смиљану, који га је изложио благодатним чудесима божанске литургије, и то у своје парохијском храму Светих апостола Петра и Павла (1756), у којем је као дечак оглашавао звона (иако се, како је сведочио, осећао нелагодно из разлога што је то *морао*

да чини сваке недеље). Отац Милутин и његов дом славили су крсну славу Светог великомученика Георгија.

Никола је био син Георгине-Ђуке Тесла (1822–1892, рођене Мандић [20](#)). Њен отац и њен брат такође су били српски православни свештеници. Теслу је крстио свештеник Тома Оклопција сходно обреду Српске православне цркве. У вероучење га је упутио

највероватније православни свештеник Миле Лемаић (тојест Филип Лемаић). Све три његове сестре—Ангелина, Милка, Марица—удале су се за српске православне свештенике. Син Ангелине, учени теолог и литургијски реформатор Петроније Трбојевић (1876–1933), постао је игуман манастира Шишатовац: Тесла је размењивао срдачна писма са својим нећаком. Поврх тога, школовање Николе Тесле на пресудан начин потпомогао је његов ујак и добротвор—митрополит дабробосански и сарајевски Николај Мандић (1840–1907).

Лични

примерак

Служабника

(Венеција 1519) српски научник је сматрао најдрагоценијим предметом своје библиотеке.

[21](#)

Тесла је био председник црквено-образовне општине у Њујорку. Он је био кум храма Светог Саве у Герију у Индијани (Gary, Indiana) године 1938. Тесла је додељен орден Светог Саве I степена (1892). Међутим, Никола је увек говорио на нешовинистички и неконфесионалистички начин: о Христу, о хришћанству, о фундаменталном јединству и једности људског рода створеног према образу Више Стварности, то ће рећи, према Светлости, Лепоти и Самилости.

Он је био Србин, а опет био је Американац. Како је рекао Перо Слијепчевић, „Србин по души, али по своме раду само човек, пророк будућности...” [22](#) Заиста он је био наш, а опет припада свима. Али тако је и са Христом: он припада теби и мени понаособ и свима „уопште”—преко и поврх граница времена и простора, друштвеног и економског статуса или оних расе и пола. Такав је случај са Богом и оним што је богоподобно. Тесла је био богоподобан. Он није постао свештеник Српске православне цркве, иако се управо за то његов отац свесрдно молио. Па ипак, он је постао свештеник науке светлости и енергије, приносећи плодове за које видимо да су добри. Он је рођен у српском селу Смиљану у Личкој крајини на Балкану.

Па

ипак његова сахрана

[23](#)

одржана је у Њујорку у катедрали Светог Јована Богослова, у једном од најимпресивнијих новоготских храмова света. Заупокојну службу отворио је епископални бискуп Вилијам Менинг (William Th. Manning 1866–1949) а наставак су придружили протојереј Душан Шуклетовић, старшина храма Светог Саве Српске православне цркве и саслужујући сабрат свештеник Милан Мрвичанин, према благослову епископа Дионисија (Миливојевића 1898–1979).

Отуд ме није изненадило него обрадовало кад сам 31. јануара 2013. видео да бисте Михаила Пупина и Николе Тесле, посвећене и обележене, стоје са леве и десне стране бисте светог Николаја Велимировића [24](#) у порти храма, опазимо, *Светог Саве* на Доњем Менхетну у Њујорку.

[25](#)

Са сигурношћу можемо казати да је Свети Сава, као нико пре ни после њега, српском народу предао светлост православне вере, и сам бивајући светило Христово Духом Светим. Такође са сигурношћу можемо казати да је син свештеника, Никола Тесла, повео свет у доба блистања, зрачења, енергије и досад непојмљивог развоја и покрета. Обојица су радили на оном што би, рецимо, руски мислилац Николај Фјодоров

(1829–1903) препознао као философију „заједничког дела” (философия общего дела). То ће рећи, обојица су делали и на просвети и на конкретном унапређењу услова живота свих ради добра свих. Све у свему, поводом ове годишњице упокојења Тесле не могу избећи да поновим речи што их је његова мати, побожна жена из Лике, изговорила своје љубљеном сину пре него што је узела свој последњи дах: „Стигао си, Ницо, поносе мој!” Запојмо стога

Вјечнаја памјат

нашем поносу, нашем Николи Тесли! Јер ми смо наследили

њега

а он је—у исти мах—наследио

нас

, Цркву Христову. „Ко има уши да чује, нека чује” (Мт 11:15), или, нека прозре у то догађање, рецимо, преко стихова Јована Јовановића Змаја (1883–1904) испеваним у част посете Тесле Београду 1892:

„Ти нам Тесла, ти врличе,
Оде лѐтом јаче струје,
У далеку Колумбију,
Да ти умље колумбује.

И ти, Тесла, у којем се
Исполинске мисли роје,
Тебе враћа неодоље,
Да пољубиш стабло своје.” <

Краћа верзија овог рада објављена је на енглеском језику под следећим насловом: Bogdan Lubardić, "Nikola Tesla and the Serbian Orthodox Church: a St Sava's Day Reflection (Address given for the University of California Berkeley Organization of Serbian Students evening of commemoration of the 70th anniversary of Nikola Tesla's death)", *The Annual Journal of the Western American Diocese of the Serbian Orthodox Church*, (2013) 120-123 = исти текст је у фебруару 2013. постављен на веб страници

[Americana serbica](#)

. Исти рад је објављен и на руском језику под следећим насловом: Богдан Лубардич, „Никола Тесла и Србская Православная Церковь”,

Живой родник

, 2:126 (2014) 57-61. Најзад, у редигованој и проширеној верзији овај рад, под насловом: Богдан Лубардић, „Никола Тесла и Српска Православна Црква: рефлексije о везама и наслеђу”, публикован је у часопису

Гласник Српске Православне Цркве

, год. XCII, бр. 2 (2014) 67-72. На сајту часописа

Нација

, у јуну 2016. објављена је допуњена и најпотпунија верзија тог рада.

Објављено: понедељак, 6. јун 2016, 23:52h

Напомене

[1 Предавање је изговорено 9. фебруара 2013. пред организацијом српских студената на Универзитету Беркли у Сан Франциску, Калифорнија, поводом комеморације 70 година од смрти Николе Тесле. Предавање је поновљено 30. јануара 2014. у склопу парохијских трибина у организацији свештеника Небојше Тополића при храму Светог](#)

апостола Марка у Београду, поводом 71. годишњице упокојења Николе Тесле.

2 Nikola Tesla Letter to Miss Pola Fotitch, "A Story of Youth Told by Age";, у: John T. Ratzlaf, *Tesla Said*, Tesla Book Company, Millbrae CA 1984, 284. Превод: БЛ

3 Уредник чувеног часописа *Електрички експериментатор*, Хјуго Гернсбак, казао је дословно ово: "Рекох: "Ако мислите ко је стварно изумео, другим речима, створио и пронашао—не само побољшао оно што су други већ изумели, онда без најмање сени сумње Никола Тесла јесте највећи проналазач на свету, не само у садашњици већ у целокупној историји." Видети: Hugo Gernsback, "Nikola Tesla and His Inventions";, *The Electrical Experimenter*, VI:69 (1919) 614.

4 Овај навод долази из интервјуа који је Владислав Савић водио са Николом Теслом 1919. године током њиховог опроштајног сусрета. Тај интервју је касније публикован у посебном издању Друштва "Никола Тесла" у Београду 1952. Видети: Vladislav Savić, "Nikola Tesla: naš prvi veliki ambasador u Sjedinjenim Američkim Državama";, Библиотека Николе Тесле књ. 10, изд. Друштво Никола Тесла за унапређење науке и технике, Београд 1952, 14 стр. = Владислав Савић, "Наш први велики амбасадор у САД";, *Градац*, 157-158-159 (2006) 244 = скр. А.

5 Предање православне теологије, односно свети оци и учитељи Цркве, нарочито Григорије Палама (1296-1359), израз "слава" ($\delta\omicron\alpha$) такође тумаче у смислу светлосне пројаве нестворених сила, енергија, дејстава прослављеног Исуса Христа — Бога Логоса.

6 То учење се преноси не само теоријски већ и практички. Оно се преноси не само уџбенички већ и литургијски: кроз симболичку димензију светотајинских покрета и покретну димензију светотајинских симбола. Свим тим, оно се преноси и славословно-певнички: кроз згуснуте богословске изразе тропара, кондака, стихира који се *левају*: дакле, који се певањем посредују кроз срце у духовно осећање, па отуда продиру дубоко у људско биће (поготово у дечачку душу младог Николе) где се дуго памте и дуго почивају: додуше, не нужно на освешћен начин свакодневничке разумске свести. А црквене песме, што се произносе богослужбено као хвале Богу

или светима Цркве, преиспуњене су порукама о божанској подлози светлости и светлосној подлози божанског.

7 О тим аспектима и низу других везаних за органску укорененост детињства Тесле у православној црквености оца и мајке, видети: *Милован Матић, Српски прота Милутин Тесла (1819–1879), отац Николе Тесле*, Манастир Студеница, 2015.

8 Професор науке, технологије и друштва на Школи инжењерства и примењене науке, и професор историје на Универзитету Вирџинија, Бернард Карлсон, ту везу аргументовано износи као врло плаузибилну претпоставку у следећем делу: Bernard W. Carlson, *Tesla: Inventor of the Electrical Age*, Princeton University Press, Princeton 2013, 9-10; 31-32. Узгред, књига Карлсона објављена је у октобру 2013. Своје предавање „Никола Тесла и Српска православна црква: рефлексije о везама и наслеђу”, како сам већ назначио, изнео сам на Универзитету Беркли у Калифорнији 9. фебруара 2013: дакле, 8 месеци раније (в. Bogdan Lubardić, **“Nikola Tesla and the Serbian Orthodox Church: a St Sava’s Day Reflection”**, *The Annual Journal of the Western American Diocese of the Serbian Orthodox Church*, [2013] 120-123 = *Americana serbica*

)
. У том раду јасно сам изнео претпоставку о плаузибилној вези рада Тесле са струјама и његовог становишта о уроњености универзума у светлост, с једне стране, са православном теологијом божанских енергија посредованих у творевину кроз Христа Логоса Духом Светим, с друге стране. Отуда следи да смо обојица дошли до истог увида, изгледа, сасвим независно један од другог. То је по себи важно јер оснажује димензију „објективности“ поменутог увида. У време док сам радио на свом саопштењу књига Карлсона није била публикована. Међутим, у ову верзију свог огледа-саопштења интегрисао сам и допринос Карлсона. Осим академске колегијалности, на то обавезује чињеница да је Карлсон овде тематизоване везе (наиме, однос православна духовност – наука – Тесла као проналазач) разрадио, увевши неке нове обасјавајуће аспекте.

9 Наведено према: Bernard W. Carlson, *Tesla: Inventor of the Electrical Age*, 9-10.

10 Наведено према: исто, 31-32.

11 Можемо сагласити и овај, аналогни, приказ: наиме, тренутак кад Тесла у лабораторији у Њујорку (East Houston St., New York) седи испред спиралног калема свог високофреквентног трансформатора, опет са књигом отвореном у крилу, и чита *Theoria Philosophiae Naturalis* (1758) Рухера Бошковића.

12 "Nature and Nature's laws lay hid in night: / God said, 'Let Newton be' and all was light";. Ти стихови Поупа, иначе преводиоца Хомера на енглески језик, били су посвећени као епитаф великом енглеском философу, математичару и физичару (превод: БЛ). Другим речима, председник Америчког удружења електричних инжењера, Бернар А. Беренд, сматра да су Тесла и Њутн, у најмању руку, равноправни доприносиоци науци човечанства.

13 Nikola Tesla, "The Problem of Increasing Human Energy: With Special Reference to the Harnessing of the Sun's Energy", *Century Illustrated Magazine*, XL:2 (1900) 177 = скр. РИ. Превод: БЛ

14 Према извору *My Inventions: The Autobiography of Nikola Tesla*, NuVision Publications, US 2007, 41 и ове речи би требало да припадају Тесли: "Дар умне силе долази од **Бога**, Божанског

Бића, и ако своје умове концентришемо на ту

истину

ми се усаглашавамо са том великом силом. Моја мајка ме је научила да свеколику истину тражим у

Библији

; према томе, ја сам неколико месеци посветио истраживању тог дела";. Иако је раширена кроз друге

верзије

његове аутобиографије та реченица, међутим, не налази се у оригиналном тексту

Теслине биографије из 1919. године, која је излазила у наставцима у

Електричком експериментатору

. Видети: Nikola Tesla,

My Inventions

(Ch. V = "The Magnifying Transmitter";,

Electrical Experimenter

, VII:74 (1919) 173. Ипак, наведена реченица јесте у сагласности са аналогним мислима

што их је Тесла износио другде, као и са извесним околностима живота или ставовима

ума и срца, који се могу реконструисати у прилог горенаведеног. У првопоменутој

верзији Теслине биографије (у још некима такође) појављују се и ове речи: "Дар умне силе долази од

Бога

са мишљу: тачније, он Бога одређује као „мисао која мисли сâмо мишљење“.

18 И ово место треба сравнити са ламбда књигом *Метафизике* Аристотела: $\kappa\iota\epsilon\iota\sigma\mu\epsilon\tau\alpha\ \delta\epsilon\ \omega\sigma\tau\alpha\ \epsilon\rho\omega\mu\epsilon\tau\alpha\ \omicron\mu\iota\kappa\alpha\ \delta\epsilon\ \tau\alpha\lambda\alpha\ \delta\epsilon\ \lambda\alpha\mu\beta\alpha\ \alpha\ \kappa\iota\epsilon\iota\sigma\mu\epsilon\tau\alpha$ (*Metaphysica* XII 7: 1072 b 3-4). Како знамо, Стагиранин на том месту одређује Бога (врховно суштаство) као „непокретног покретача“ који покреће све остало тако што врлином свога савршенства изазива *ерос* свих осталих, мање савршених суштастава: сâмим тим изазивајући и њихово кретање, док сâм остаје непоретан.

19 Иако Тесла разликује Светлост у виду материјалног атрибута космичког Центра (језгро) у односу на духовне атрибуте, наиме Лепоту и Самилост, индикативно је да се овде појављује тријадична структура примарних вредности космичког Центра. Ипак, то је удаљено чак од рудиментарне тријадологије у догматолошком смислу.

20 Тесла је био перфектно свестан својих дубоких српских коренова и са мајчине стране. Он је то потврдио писмено у писму Џорџу М. Муњасу (George M. Mungas) датованом 11. 06. 1921. „Правовремено сам примио ваше љубазно писмо од 31. маја и желим да вам захвалим на показаном интересовању. Ви наравно знате да сам ја Србин (I am a Serbian) који потиче од најстаријег стабла (stock) утолико што се име моје мајке може пратити (у старину БЛ) скоро онолико далеко колико било које у нашем роду. Издавач канзашког *Farmer and Mail and Breeze* није сасвим схватио да је крајина (Province) у којој сам рођен у оно време напосто била под политичком управом Аустрије што нема никакве везе са националношћу (which has nothing to do with nationality) […]”. Фотокопија писма Тесле Муњосу је објављена у часопису *Американски Србобран* (22. 05. 1958).

21 Теслин нећак Сава Косановић касније ће ту богослужбену књигу подарити Харију Труману (Harry S. Truman 1884–1972), председнику САД. Видети: Милован Матић, „Тесла у окриљу православља”, *Православље*, 931-932 (2006) 30-32.

22 Перо Слијепчевић, „Једна посета код Николе Тесле“, Народ , бр. 16 (Сарајево 1922) = исти, Белетристички радови и преписка , у: Р. Вучковић (уред.), Сабрана дела Пера Слијепчевића, књ. 9, Свет књиге, Београд 2013, 192-194.

23 Тестаментарна жеља Тесле лично била је да се његови посмртни остаци испрате уз песму *Тамо далеко* ... коју је компоновао српски композитор Ђорђе Маринковић (1891–1977) поводом Албанске голготе српске војске. Жеља Тесле је испуњена. Он је са овог света испраћен управо уз чувену композицију Маринковића, уз виолинску интерпретацију хрватског музичара Златка Балковића (1895–1965). Том приликом такође је изведена *Ave Maria* Франца Шуберта. Посмртни говор одржао је Луј Адамич (1898–1951), америчко-словеначки писац.

24 Епископ Николај Велимировић (1881–1956) је имао прилику да се сусреће са Теслом током Првог светског рата, кад је из Енглеске послат у Америку ради наставка рада на помоћи српским ратним напорима и уопште потребама страдалног српског народа у целом свету. О њиховим разговорима оставио је траг рецимо Радован Казимировић 1940. године: „Још 1916. рекао је Никола Тесла епископу др Николају Велимировићу (тада архимандриту) у Њујорку: „Ја ћу ускоро чути јеку од гусала из моје Лике овде у Њујорку и то седећи на дивану.“ Епископ Николај је те речи добро запамтио. Оне су му тада изгледале невероватне, а данас већ и по нашим кућама постоје радио апарати“.

25 Још више ће нас обрадовати вест да су посмртни остаци оба српска научника похрањени испред храма Светог Саве на Врачару, онако како су посмртни остаци Доситеја Обрадовића и Вука Караџића похрањени у порти Саборног храма Светог Архангела Михаила у Београду. Дотле посмртни остаци Тесле (кремирани по вољи његовог сестрића, Саве Косановића, и то без тестаментарних инструкција) остају на бизаран начин заточени у златном паганском сфайросу у Музеју Тесле: готово опсцено изложени погледу, попут изнутрица у формалинској препаратури експоната–тегле.